

Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın Kırk Hadis Tercümesi *

ÂDEM CEYHAN**

ÖZ

Bilindiği gibi kırk hadis tercümeleri, Türk edebiyatı tarihinde çok rağbet gören dinî türlerden biridir. 16. asırda bu konuda manzum bir eser meydana getiren şairlerden biri de Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'tır. Hayatı hakkında eski ve yeni biyografik, bibliyografik kaynaklarda bilgiye rastlanamayan Şirvanlı Habîbullâh, bu tercümesini de –diğer iki eseriyle birlikte– Memlûk sultanı Kansu Gavri'ye sunmak üzere, H.918 (M.1512) yılında Mısır'da tamamlamıştır. Maksudı, hükümdarın dikkatini çekmek ve iltifatına erişmektir. Söz konusu tercüme, mütercimmin *Sultân Hitâbı Hac Kitâbı* adını koyduğu çalışmasının ikinci eseridir. Şair, kırk hadis derleme hakkındaki rivayette bildirilen mükâfata erişmek ümidiyle *Erbain Söz*'ü birer beyitle Türkçeye tercüme etmiştir. Onun tercüme ettiği hadisler, Abdurrahmân-ı Câmî'nin (1414-1492) *Hadis-i Erbain (Çibl Hadis)* isimli Farsça eserinde yer alan hadislerdir. Karşılaştırma sonucunda, şairin tercümeleri sırasında Câmî'nin anılan eserinden bir hayli faydalandığı da anlaşılmaktadır. Bu makalede, Şirvanlı Habîbullâh'ın kitabında yer alan diğer eserlerle birlikte *Erbain Söz* tercümesi de tanıtılmış; daha sonra adı geçen metnin aslıyla günümüz Türkçesine çevirisi sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: İslâmî Türk edebiyatı, Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh, *Kırk Hadis Tercümesi*, Abdurrahmân-ı Câmî, Kansu Gavri

Hz. Peygamber'in belirli sayıda hadislerini derleme, tercüme ve şerh etme geleneğinin tarihi, kısmen onun yaşadığı çağa, fakat esas olarak Hicrî 2. asrın (M.8) ilk yarısına götürülebilecek kadar eskidir. Biz, hadislerin ezberlen-

* Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın Hz. Ali'ye ait yüz sözün tercümesi konusundaki manzum eseri, bir makale hâlinde daha önce yayımlanmıştı (Ceyhan 2015). Şairin hayatı ve eserleri hakkında eski yahut yeni biyografik, bibliyografik kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanamadığından, bu hususta elde tek yazma nüshası bulunan kitabına dayanılarak malûmat verilmiştir. Belirtilen sebep, Şirvanlı Habîbullâh'ın hayatı ve eserleri mevzuunda o yayında verilen bilgilerin bu makalede de kimi farklarla tekrarını gerektirmiştir.

** Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/MANİSA
E-posta: adem.ceyhan@cbu.edu.tr

mesi, toplanması, kayda geçirilmesi faaliyetlerine dair tafsilâtlı bilgiler edinmeyi o konudaki yayınlara bırakıp burada kısaca Türk edebiyatının bilinen en eski eserlerinden itibaren hadislerin tesirlerine temas edecek; daha sonra sözü kırk hadis tercümesi türünden Türkçe bir edebî esere getireceğiz.

Türk edebiyatının *Kutadgu Bilig*, *Dîvânü Lügâti't-Türk*, *Atabetül-hakâyyık* gibi en eski eserlerinde *Kur'ân* ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadislerinden sık sık faydalandığı görülür. *Kutadgu Bilig*'te açıkça anılanların dışında pek çok ayet ve hadise işaret edildiği, bundan dolayı İslâm tesirinin sanılandan daha büyük ölçüde olduğu bilinmektedir. Araplara Türkçe öğretmek ve Türkçenin de zengin bir dil olduğunu isbat etmek gayesiyle eserini yazan Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü Lügâti't-Türkte* Türkler ve Türklerin dili hakkındaki bazı hadisleri naklettiği, o rivayetlerin sıhhat derecesi üzerinde de durduğu malumdur. Yine İslâmî Türk edebiyatının bilinen en eski eserlerinden birinin sahibi Edîb Ahmed de *Atabetül-hakâyyık*'ta ele aldığı çeşitli konulara ait ayetlerle birlikte onlarca hadisi zikreder. Anadolu sahası dışında gelişen Türk edebiyatının Kerderli Mahmud bin Alî'ye ait olduğu tahmin edilen *Nehcü'l-ferâdis* ve Erzurumlu Mustafa Darîr'e ait olduğu anlaşılan *Yüz Hadis Yüz Hikâye* gibi bazı mensur eserleri de esas itibarıyla belirli sayıdaki hadislerin tercümesi mahiyetindedir.

Şair ve yazarlarımız divanlar, mesneviler gibi manzum ve türlü ilim konularına ait mensur eserlerinde Hz. Peygamber'in hadislerinden iktibas, telmih, tazmin gibi değişik şekillerde faydalanmışlardır. Edebî şahsiyetlerimiz, çeşitli eserlerinde hadislerden sık sık faydalanmanın yanında, zaman zaman onları aslı metinleriyle derleme, dilimize tercüme ve Türkçe şerh etme faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Meselâ, 15. asır şairlerinden Hatiboğlu'nun (ö.838/1435'ten sonra) *Ferahnâme* adlı mesnevisi, biraz önce andığımız *Yüz Hadis Yüz Hikâye* adlı mensur eserin nazma çekilmiş şekli görünümü arz eden bir metindir. Şüphesiz ki, bu asırda Anadolu'da veya Anadolu dışında Türkçenin konuşulduğu geniş coğrafyada belirli sayıdaki hadisleri derleyen, tercüme ve/veya şerh eden başka ilim adamları, şairler, yazarlar da vardır. Örnek vermek gerekirse, Ali Şîr Nevâî (844-906/1441-1501), üstadı ve piri Abdurrahmân-ı Câmî'nin H. 886/1481-82 yılında nazmettiği kırk hadisin birer kıt'ayla Farsça tercümesinden ibaret *Çihl Hadis*'ini, o dili bilmeyen Türklerin faydalanması için, aynı şekilde Türkçeye çevirmiştir. İşte biz bu yazımızda Câmî'nin anılan kitapçığından faydalanılarak meydana getirilmiş bir kırk hadis tercümesini söz konusu edeceğiz. Bu *Erbain Söz* tercümesi, eski ve yeni biyografik, bibliyografik kaynaklarımızda hayatına dair her hangi bir bilgi bulunamayan Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'a aittir. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* adlı doktora tezinde onun bu eserini de kısaca tanıtmıştır (2011: 722-23). Şairin kırk hadis tercümesini ele alıp incelemeye

geçmeden önce, hayatı ve diğer kitapçıkları hakkında bilgi vermenin uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh Kimdir?

Zamanımıza ulaşan eserlerinden Habîbullâh'ın yaşadığı çağ, babasının sıfatı veya mesleği, kendi bilgi derecesi ve memleketi hakkında sınırlı bilgiler edinebilmekteyiz. Söz konusu metinler, Habîbullâh'ın 15. asrın ikinci yarısında yaşadığını ve 16. asır başlarında hayatta olduğunu göstermektedir. Çünkü kendisini babasına nisbetle “Hatîb oğlu” (oğlu) diye tanıtan bu zat, üç manzum eserini de Hicrî 918/Milâdî 1512 yılında, Memlûk sultanı Kansu Gavri (saltanatı: 1501-1516) adına Mısır'da yazmıştır. Eserin sonunda bulunan şu beyitlerden, telif ve tercüme yılını, sahibi ve kâtibinin adını, babasının işini, memleketini öğreniyoruz:

“Gêçmiş idi tis‘a mie bir şemâne hem ‘aşer
Hicret-i Hâyru'l-beşerden kim temâm oldı zeber

[...]

Nâzım u kâtib Habîbu'llâh Hâtîb oğlu bilün
Şehr-i Şervân'dan Hüdâ-râ bir du‘â aña kıluñ” (Süleymaniye Ktp.
Ayasofya nr. 1860, vr. 94b-95a).

(İnsanların en hayırlısı olan Hz. Muhammed'in hicretinden 918 yıl geçmişti, kitap tamamlandı. [...] Bunu nazmeden ve yazanın Şirvan şehrinde Hatiboğlu Habîbullâh olduğunu bilin ve Allah için ona bir dua edin...)

1512'de bu eserleri yazan şairin en azından 15-20 yaşlarında olması lâzım geldiği düşünülürse, Hicrî 9/Milâdî 15. asırda doğduğu anlaşılır. Bununla beraber onun doğum zamanına dair eserinde açık bir kayıt bulunmadığı gibi, vefat tarihi de bilinmemektedir. Habîbullâh'ın kendisini tanıtmak için kullandığı “Hatîb oğlu” kelimeleri, babasının imam olduğunu düşündürmektedir. Bilindiği gibi “hatîb”, aynı zamanda minberde hutbe okuyan, nasihat eden manasına gelir. Şairin “şehr-i Şervandan” olduğunu ifade etmesi, anılan beldeye doğduğunu veya yaşadığını gösterir. Malûm olduğu üzere Şervan (yahut yaygın söyleyişe göre Şirvan), Kafkas şehirlerinden biri olup Hazar denizinin batı sahilinde ve Kafkas sıradağlarıyla Kür nehrinin aşağı mecrası arasında bir memleketdir. 7. asrın ortalarında Müslüman Araplar tarafından ele geçirilerek İslâm memleketleri arasına katılmıştır (Aydın 2010: 204). Şervan'da hüküm süren Şirvanşah Ferruh Yesâr, H.906 (M.1500) senesine kadar burada hâkim olmuş; fakat belirtilen yılda Şah İsmail'e yenilmiş ve ölmüştür. Bu sırada Şah İsmail, Bakü ve Şemâhî'yi zaptedip birçok Sünnîyi katletti; Şirvanşahlar Osmanlılara başvurarak Safevilere karşı yardım talebinde bulunmuştur (Aşurbeyli 2010: 212).

Eserinin sonunda kitabını tamamladığı yılı, adını, babasının ismini ve memleketini gördüğümüz gibi anlatan şair, telif sebebi kısmında kendisi ve yazacağı metinler hakkında bilgiler verir. Baş ve sondaki bu beyitler birlikte okunup düşünüldüğünde, onun siyasî baskılar ve kargaşa yüzünden memleketinden ayrılmak zorunda kaldığını tahminen ileri sürmek, herhâlde yanlış olmayacaktır. (15. ve 16. asırda Azerbaycan dışına göçen başka bazı şairler için bkz. Akpınar 1994: 24). Şirvanlı şair, 16. asır başlarının seyahat şartları ve ulaşım vasıtaları akla getirilirse, hayli meşakkatli olduğu anlaşılacak bir yolculuğa çıkmış; çeşitli memleketleri gezip şaşılacak şeyler, kavuşma ve ayrılık, rahat ve musibetler görmüş; nihayet Mısır'a giderek oradaki camiye girmiş. Bu cami sözcüğü, Habîbullâh'ın Mısır'a geldiğinde fakirlikten dolayı bir müddet bir Müslüman mabedinde barınmış olabileceğini düşündürdüğü gibi, meşhur ilim müessesesi Câmîü'l-ezher'i kast etmiş olması ihtimalini de akla getirmektedir. Hatiboğlu, burada ilim ve fazilet sahibi insanlar tanımış; hükümdarın da hâl bilen, irfan sahibi ve sözden anlayan bir kişi olduğunu öğrenmiştir. Gerçekten sultan, "Gavri" mahlasıyla tevhidler, münacatlar, na'atlar yanında âşıkane şiirler de yazan bir şairdi (Yavuz 2002). Gönlünde hükümdarla görüşme isteği hissedilen Şirvanlı'nın, onu ziyaret için uygun bir sebebi yoktur. Kendisi düşünür ve sonunda çeşitli sözleri nazma çekmede karar kılar: Sevap kazanmak niyetiyle halka fayda versin diye yazacağı kitaplar, yüce Allah'ın güzel isimleri, Hz. Peygamber'in hadisleri ve Hz. Ali'nin bazı sözleri hakkında olacak; o eserlerin adını da *Sultân Hitâbı Hac Kitâbı* koyacaktır. Anılan isim, şairin muhtemelen hacca gitme niyeti taşıdığını ve bu farizayı yerine getirebilmek için de sultanın maddî yardımına ihtiyaç duyduğunu düşündürmektedir. Elimizdeki eserleri, Habîbullâh'ın Arapçaya, Farsçaya vâkıf, İslâmî ve edebî ilimleri tahsil etmiş, irfanî yönü de bulunan bilgili bir kişi olduğunu gösterir. Şairin hüviyeti ve hayatı hakkında kendi yazdıklarından çıkarılabilecek bilgiler bunlardan ibarettir.

Eserleri

Şirvanlı Habîbullâh'ın kendi hattıyla bir yazma içinde bulunan ve *Sultân Hitâbı Hac Kitâbı* umumî adını verdiği eserinde, sırasıyla şu metinler vardır:

1. *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*

Hatiboğlu'nun sultan için yazdığı eserlerinden ilki, manzum *Esmâ-i Hüsnâ* şerhidir. Şair, "Allah'ın 99 –yüzden bir eksik– ismi vardır. Bunları ezberleyip benimseyen Cennete girer" mealindeki hadisin teşvikiyle Allah'ın isimlerinin manalarını ve "havâs"ını, yani tesir ve faydalarını ikişer beyitle anlatmıştır. İlk beyitte İlahî ismin manasını veren Habîbullâh, ikinci beyitte onu okuyanın elde edebileceği bazı tesir ve faydalar üzerinde durur. Şirvânî'nin söz konusu üç eserini içine alan yazmada 6a-44a arasında kayıtlı bu manzumeden bir örnek:

“el-Ḥabîr

Ḥazret-i Ḥaḳ ‘âlim-i bâḫın durur zâhir daḳı

Bâḫınuḡ aḫfâsına hem bilici kâdir daḳı

el-Ḥabîrû söyleyen çok hoş ḫalâş olur yaḳîn

Şerr-i nefsinden yeter ḫayra ḫafâsız bil mübîn” (vr. 19a).

(Yüce Allah, her şeyin iç yüzünü de bilir, dış yüzünü de... İçin en gizli yönünü de bilir. Onun her şeye gücü yeter. Bil ki, el-Ḥabîr adını çok söyleyen, şüphesiz nefsinin şerrinden iyi bir şekilde kurtulur; hayra açıkça ulaşır.)

2. *Erbain Söz (Kırk Hadis) Tercümesi*

Şairin Sultan Kansu Gavri için yazdığı eserlerden ikincisi, manzum kırk hadis tercümesidir. Onu nazmen kırk hadis çevirmeye özendiren sebep, bu konuda eser meydana getiren seleflerinde olduğu gibi, Hz. Peygamber'e nisbet edilen şu mealdeki rivayettir: “Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir” (Bu rivayetin sıhhat derecesi hakkında bilgi için bkz. Kandemir 2002: 467-470). Kendisi kitapçığının başında, ezberlenmesi kolay “Erbain söz”ü seçip nazma çektiğini, böylece naklettiğimiz hadiste bildirilen dereceye erişmek istediğini anlatır (vr. 45a-b).

Şair, bu başlangıçtan sonra Hz. Peygamber'in kırk hadisini birer beyitle dilimize tercümeyle geçer. Onun çevirdiği *Erbain Söz*, Abdurrahmân-ı Câmî'nin (817-898/1414-1492) H.886/M.1481-82 yılında tamamladığı *Hadis-i Erbain* adlı Farsça manzum kırk hadis tercümesinde yer alan hadislerdir (Câmî'nin bu eserinin metni ve Türkçe tercümesi için bkz. Kürkçüoğlu 1951). İki metin baştan sona kadar mukayese edildiğinde görülür ki, Şirvanlı Hatiboğlu, sırf Câmî'nin derlediği hadisleri çevirmekle kalmamış; Farsça kıt'alarından da bir hayli istifade etmiştir. Habîbullâh Efendi'nin *Erbain Söz*'ünün başlangıcıyla otuza yakın hadis tercümesi (2, 4, 7, 9-18, 20, 22, 24-28, 30, 32-34, 36, 37, 39, 40) selefi Câmî'den faydalandığını isbat etmektedir. Ancak Câmî, seçtiği hadisleri “feilâtün mefâilün feilün” kalıbıyla ve ikişer beyitli kıt'alar hâlinde Farsça'ya tercüme etmiş; Hatiboğlu ise aynı *Erbain Söz*'ü aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbına uygun yazdığı birer beyitle dilimize çevirmiştir.

Şair, tercüme ettiği kırk hadisle okuyuculara İslâmî konularda bilgi vermekte ve telkinlerde bulunmaktadır. Tercümeler bazen bir, bazen iki mısradan tamamlanmakta; tek mısradan bittiğinde, ötekinde açıklayıcı bir söz söylenmekte veya o hadisin gerektirdiği davranış tavsiye edilmektedir. Bu manzum eserde telkin edilen manevî ve ahlâkî değerler şöyle sıralanabilir: Diğerkâmlık, bütün işlerde Allah'ın rızasını gözetmek, eli ve diliyle Müslümanlara zarar vermemek, cömertlik, nimetleri için Allah'a şükretmek, iyilikleri karşısında insanlara

teşekkür etmek, merhamet, paraya tapmamak, temizlik, hatalardan ders çıkarmak, sözünü yerine getirmek, danışmada güvenilir olmak, borçtan kaçınmak, kanaatkârlık, sabah uykusunun rızka engel olduğunu bilmek, yapılan iyiliği başa kakmamak, başkasının hâline ibret almak, her işitilen sözü söylememek, ölümden öğüt almak, insanlara faydalı olmak, güler yüzlü, iyi huylu olmak, hediyeye vermek, iyiliği güzel yüzlülerden ummak, ziyaretleri bıktırarak kadar sık yapmamak, başkalarının hatalarıyla uğraşmak yerine kendi kusurlarını düzeltmeye çalışmak, insanların elindekilerden ümidini kesmek, faydasız söz ve işleri bırakmak, öfke sırasında nefesine hâkim olmak, işi sıkı tutup tedbirli davranmak, ilmi lâıyk olanlardan esirgememek, tatlı söz söylemek, çok gülmekten kaçınmak, annenin rızasını kazanmaya gayret etmek, dilini kötü sözlerden korumak, namahreme bakmaktan kaçınmak, aç ve muhtaç komşulara yardım etmek.

Şirvanlı Habîbullâh'ın bu çevirisi, kırk hadis toplama, tercüme ve şerhleri hakkında en geniş araştırmayı yapmış olan Abdülkadir Karahan'ın (1913-2000) İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs adlı eserinde söz konusu edilmemiştir.

3. *Yüz Kelime* (Hz. Ali'nin Yüz Sözü)

Habîbullâh-ı Şirvânî'nin *Sultân Hitâbı Hac Kitâbı*'nda yer alan üçüncü eseri, Hz. Ali'ye ait yüz sözün tercümesidir. İlk Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı övdükten sonra onların üçer vecizesini birer beyitle Türkçeye çeviren şair, asıl konuya gelir; Hz. Ali'nin *Sad-Kelime-i Ali* adıyla meşhur derlemede yer alan bilgece sözlerini, yine aynı şekilde tercüme eder. Bu vecizeleri, Hz. Ali'ye nisbet edilen sözler arasından ünlü Mutezile kelâmcısı Câhız'ın (ö.255/869) seçtiği, Harzemşahlar devrinin tanınmış şair ve yazarlarından Reşîdüddîn Vatvat'ın (ö.578/1182) hem nesir, hem de nazımla Farsça'ya tercüme ettiği bilinmektedir. Mukayese sonucunda anlaşıldığına göre, Habîbullâh, tercümesinde Safeviler devri şairlerinden Âdil bin Ali bin Âdil Hâfız'ın Hicrî 889/Milâdî 1484 yılında tamamladığı Farsça *Sad-Kelime-i Ali* tercümesinden faydalanmıştır.

Hz. Ali'ye ait vecizelerin tercümesi, yazmanın 65a sayfasından başlamakta; 88b sayfasında son bulmaktadır. Mütercim, Arapça vecizeleri birer beyitle Türkçeye çevirmektedir. Şirvanlı Habîbullâh Efendi, *Esmâ-i Hüsnâ şerhi* ve *Erbâin Söz* (kırk hadis) tercümesinde olduğu gibi, Hz. Ali'nin *Yüz Kelime*'sini de aruzun "Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla dilimize çevirmiştir. Fakat bu eserlerin neredeyse bütün beyitlerinde görülen imaleler, şairin aruz ölçüsünü ustaca kullanamadığına alâmet sayılabilir.

Şair, "Kendini bilen Rabbini bilir" manasındaki *من عرف نفسه فقد عرف ربه* sözünü Türkçeye şöyle çevirir:

"Ger dilersen tanıyasın Tanrını nefsün tanı

Hakka gel bul özünü itürme koy bunu anı" (vr. 67a)

(Eğer Rabbini tanımak istersen, kendini tanı! Onu bunu bırak da Hakk'a gel, kendini bul, kaybetme!)¹

Sonuç

Hayatı ve eserleri hakkında biyografik, bibliyografik kaynaklarımızda bilgiye rastlanamayan Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın bir kitabı içindeki üç manzum dinî metni, 16. asır şairlerinden biri olduğunu göstermektedir. Habîbullâh Efendi, bu eserlerini 1512 yılında Memlûk hükümdarı Sultan Kansu Gavri'nin alâkasını çekmek, ihsanına mazhar olabilmek ve muhtemelen bu sayede hacca gitmek ümidiyle yazmıştır. Onun *Sultân Hitâbı Hac Kitâbı* adını verdiği eserinde sırasıyla *Esmâ-i Hüsnâ* şerhi, *Erbâin Söz* ve *Yüz Kelime* isimli manzum metinler yer almaktadır. Şairin bu eserleri, hem kullanılan vezin, kafiye, terkip gibi şekli yönlerden, hem de maksadı belâgat ve feshat şartlarına uygun olarak doğru düzgün ve güzel anlatış bakımından bazı kusur ve pürüzler de taşımaktadır. Bununla birlikte mütercim zaman zaman tezat başta olmak üzere teşbih, iktibas, istifham, tenasüp gibi edebî sanatlarla maksadını güzelce anlatmaya da gayret etmektedir. Onun kırk hadis tercümesinde Abdurrahmân-ı Câmî'nin aynı konudaki manzum eserinin tesirleri görülmekte; *Yüz Kelime* çevirisinde ise Âdil bin Alî bin Âdil Hâfız'ın Farsça *Sad-Kelime-i Ali* tercümesinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Ancak şair kendi tercümeleri esnasında anılan eserlerden istifade ettiğini bildirmemiştir. Hatiboğlu Habîbullâh'ın bu eserleri, edebiyat tarihimizde esmâ-i hüsnâ şerhi, kırk hadis ve Hz. Ali'ye ait yüz sözün tercümeleri konusundaki sahibi bilinen metinlerin kıdemlileri arasında sayılabilir.

Habîbullâh'ın kırk hadis tercümesinin, işaret edilen eksiklik ve pürüzlerine rağmen, bütünü itibarıyla Türk dili ve edebiyatı tarihi bakımından olduğu kadar mukayeseli edebiyat ve değerler eğitimi yönünden de kıymet taşıdığı söylenebilir.

ERBAİN SÖZ TERCÜMESİ

(Hadislere sıra numarası tarafımızdan verilmiş; Hz. Peygamber'e nisbet edilen bu rivayetlerin Arapça asılları altındaki tercümeler, şairin çevirileriyle mukayese edilebilmesi için eklenmiştir.)

(vr. 44a) Bi'smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm
İsm-i Ḥaqq'a başladum kim mihr-bân var hem 'aṭûf
Müstemi' ol bu ḥadişe bi'l-kerîmi ve'r-ra'ûf

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ceyhan 2015.

(vr. 44b) Var eşahhı ol hadîşün kim ruvât-ı ehl-i dîn
Hoş rivāyet édeler fî meclis-i ehli'l-yaķın

Ħamd-i ‘Allām ve Başîrūñ kim çıkardı hoş kelām
Mîn lisāni’l-Muştafā ve’l-müctebā ħayrı’l-enām

Eyledi tālī vü ķārī ol kelāma yaĥşı hoş
Kim faşīĥ oldı belīğ u vērdi andan baĥşı hoş

Ya’ni naķlen ba‘de naķlin mūsıl oldı ol hümām
Aña kim maĥrūm idiler meclisinden bi’t-temām

(vr. 45a)

Nūr-ı ‘ilminden ‘amel hem oñlara geldi temām
Kim dālālet zulmetinden var ħalāş oldı müdām

Şalli yā Rabbī ‘ale’l-Maĥmūdi zi’l-‘ilmi’t-temām
Āl ü şahbine daķı rıdvān u gufrān ve’s-selām

Ba‘dehu bil kim hadîş-i Muştafā’dan bir niçe
Lafz u ma’nin nażma çeküm seçtüm² anı kim seçe

Erba’in söz tā kim āsān ola ħıfzı hem bu gün
Dāĥil olup Men ħafiz şartında nāzım bi-kümün

(vr. 45b)

Danla vāşıl zümre-i ehl-i ‘ulūma fi’l-yaķın
Söylemiş māh-ı rusül oķı hadîşi şāh-ı dîn

من حفظ على امتى اربعين حديثا من امر دينها بعنه الله يوم القيامة فقيها عالما

Ya’ni her kim ümmetüme saķlaya bir erba’in
Söz kim emr-i dīni ola durğura Ħaķ yevm-i dîn

Ehl-i ‘ilmüñ zümresinde bir faķīĥ anı nebīĥ
Kim anuñ tek az³ ola bir nebīĥ-i hoş-faķīĥ

² “...çektüm seçtüm” kelimeleri, Arap harfli aslı metinde bu şekildedir. Belirli geçmiş zaman ekinin dāl (d) yerine tā (t) harfiyle yazılışı, istisnai bir durum olduğundan dikkat çekicidir.

³ Mütercim, eserinin başka bazı mısralarında olduğu gibi, burada da Türkçe bir kelimeyi (az) bir buçuk hece değerinde saymıştır.

(vr. 46a) Muḥbir-i şâdık Resûl-i Hâk dēmiş ḥaḳḳı revân
Erba‘în söz hoş getürdüm oḳı sultân-ı cihân

Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm
Aḥsen-i söz başlaram var ism-i Hâḳḳ câvidân
Kim ‘aṭûf u râzık oldur hem revân u mihr-bân

رب اختتم بالخير الفخيم

(vr. 46b) Yâ İlâhî ḥaḳḳuñ için hem Resûlüh ḥubbına
Kim temâm kıl ulu ḥayra ya‘ni yetür lübbine

(Allah’ın adıyla başladım. O, merhametli ve çok esirgeyicidir. Bu hadisi iyilik ve esirgemeye dinleyici ol. O hadisin pek sahih olanı var ki, din ilmini bilen, dindar rivayet ediciler, şüphesiz bilgi sahibi olanların meclisinde onu iyi nakle-derler. Her şeyi bilen ve her şeyi gören Allah’a hamd olsun ki, varlıkların en iyisi ve seçilmiş olanı Hz. Muhammed Mustafa’nın dilinden güzel bir söz çıkardı; o sözü ne hoş okuyucu kıldı. Güzel, düzgün ve yerinde söz söyleyici etti; ondan bağışu iyi verdi. Yani o şanlı büyük, kendisiyle beraber oturup görüşmekten tamamen mahrum olanlara nakilden sonra nakille ulaştırıcı oldu. İliminin aydınlığından amel onlara bütünüyle geldi ki sapıklık karanlığından hepsi devamlı kurtuldu. Yâ Rabbî, ilmin tamamına sahip olan övülmüş Hz. Peygamber’e selâm eyle! Onun ailesi ve sahabelerine de hoşnutluk, mağfret ve selâm olsun!

Bundan sonra (gelelim asıl maksada), bil ki Hz. Peygamber’in hadislerinden birçoğunu söz ve manasıyla seçerek nazma çektim. “...ümmetim için kırk hadis hıfz eden kişi...” şartı içinde gizlenmeden yer almak niyetiyle bugün ezberlenmesi kolay olan kırk hadisi çevirdim. Sabahleyin şüphesiz bilgi içinde ilimlerin sahipleri bölüğüne ulaşmak istedim. Peygamberlerin ay yüzlüsü söylemiş; o din sultanının hadisini oku: من حفظ على امتي اربعين حديثا من امر دينها بعثه الله يوم القيامة فقيها عالما

Yani “Her kim ümmetim için din işlerine dair kırk hadisi muhafaza ederse (ezberlerse), Allah onu Kıyamet günü ilim sahipleri zümresinde bir bilgin olarak ayağa kaldırır” ki, onun gibi namlı, iyi bilgin az bulunur... Doğru haber verici olan Allah Resulü gerçeği söylemiş. Kırk hadisi güzel bir şekilde tercüme ettim; ey cihan sultanı oku!

Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Sözün en güzeli, ebedî Allah’ın adıyla başlarım ki, çok esirgeyici ve rızık verici, can bağışlayıcı ve merhametli odur. Yâ Rabbî, bu eseri büyük bir hayırla sonra erdir. Ey Allahım, hakkın için, hem Peygamberin sevgisi için, büyük hayırla tamamla; yani özüne ulaştır.)

لا يؤمن احدكم حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه -1

(Sizden biriniz kendisi için hoş gördüğünü din kardeşi için de hoş görmedikçe (kâmil) mümin olmaz.)

Deme mü'min ol kişiye kim dilemez her zamân
Kardeşine anı kim nefesine diler cavidân

(Devamlı kendisine dilediği şeyi, her zaman kardeşine dilemeyen kişiye “mü-
min” deme!)

2- من اعطى لله ومنع لله و احب لله و ابغض لله فقد استكمل ايمانه

(Muhakkak ki verdiği için Allah için veren, vermediğini Allah için vermeyen,
sevdiğini Allah için seven, sevmediğini Allah için sevmeyen kişinin imanı ke-
male ermiştir.)

(vr. 47a) Her kişi kim hūbda vü buğz u ‘aṭā vü men‘a hem
Ḥaqq için var naqd-i imānı mükemmel lā-cerem

(Her kimin sevgisi, nefreti, vermesi, engellemesi Allah için olursa, onun iman
nakdi şüphesiz mükemeldir.)

3- المسلم من سلم المسلمون من لسانه و يده

(Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların selâmette olduğu kimsedir.)

Müslim oldur kim Müsilmān⁴ kavlı ü fi ‘linden yaḳīn

Sālim olsun böyle dedi rahmeten li'l-‘ālemīn

(Âlemlere rahmet olarak gönderilen⁵ Hz. Peygamber şöyle dedi: “Müslüman,
şüphesiz ki, söz ve işinden diğer Müslümanların selâmet içinde olduğu kim-
sedir.”)

4- خصلتان لا يجتمعان في المؤمن البخل وسوء الخلق

(Bir müminde (imanyıla) iki haslet, cimrilik ve huy kötülüğü bir araya gel-
mez.)

(vr. 47b) Cem‘ olmaz mü‘mine buhl ü yaman ‘âdet yaḳīn
Bezli-i māl id⁶ yaḳşı hū dut kim buyırmış şāh-ı dīn

(Şüphesiz ki, müminde cimrilik ve kötü âdet bir araya gelmez. Malını esirge-
meden ver; iyi huy sahibi ol! Dinin sultanı böyle buyurmuştur.)

5- يشيب ابن آدم و تشب فيه الخصلتان الحرص و طول الامل

⁴ Bu kelime asıl metinde “Müslimān” şeklindedir. Biz onu vezne uydurmak için “Müsilmān” şeklinde yaz-
dık.

⁵ “Rahmeten li'l-‘ālemīn” ibaresi, “Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik” (*Kur‘ân*, Enbiyâ,
21/107) mealindeki ayette geçer.

⁶ Yazmada bu şekilde.

(İnsan oğlu ihtiyarlar da onda iki huy genç kalır: Hırs ve ümit uzunluğu (erilmesi uzak şeyleri ummak ve istemek)...)

Qarı olup Ādem oğlu igid olur fi'l-bedel

İki haşlet biri hırş-ı māl ü bir tül-i emel

(Ādemoğlu yaşlanır, fakat onda iki huy genç kalır: Biri mal hırsı, diğeri ümit uzunluğu, yani “şöyle yapsam, böyle etsem” diye uzun uzun kuruntularda bulunuş...)

6- من لم يشكر الناس لم يشكر الله

(İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmez.)

(vr. 48a) Her kişiden kim yete ni'met sana şükrin revân

Qıl kim olur Tañrı şükri tek saña ol cāvidān

(Sana her kimden bir nimet, iyilik erişse, onun teşekkürünü yerine getir. Çünkü o teşekkür, devamlı Allah'a şükür gibidir.)

7- من لا يرحم الناس لا يرحمه الله

(İnsanlara acımayana Allah acımaz.)

Senden özge bāb-ı rahmet açamazdur özüve

Ḥalk-ı Ḥaqq'a raḥm kıl kim raḥm kılsuñ Ḥaḡ yüzüve⁷

(Rahmet kapısını yüzüne senden başkası açamaz. Allah'ın yarattıklarına merhamet et ki, Allah da sana merhamet etsin...)

8- الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذكر الله

(Dünya lânetlenmiştir. Allah'ı anmaktan başka, onda ne varsa lânetlidir.)

(vr. 48b) Tañrınuñdur la'netine dünje her ne anda var

Ḡayr-ı zıkr-i Ḥaqq u zākirdür ḥasen leyl ü nehār

(Dünya ve onda -Allah'ı anmaktan ve ananlardan başka- her ne varsa, lânetlenmiştir. Gece gündüz Onu zikredense iyidir.)

9- لعن عبد الدينار لعن عبد الدرهم

(Altın paraya kul olan lânetlensin, gümüş paraya köle olan lânetlensin!)

Gerçi var çok raḥmet-i Ḥaḡ şāmil-i küll-i zerīr

'Abd-i dīnār ü derāhim bu'dı bulsuñ hem ḍarīr

⁷ Bu mısradaki vezin aksiyor. (İkinci "Hak" ismi çıkarılırsa, vezin düzelir).

(Gerçi Allah'ın bütün zerreleri kaplayacak kadar çok rahmeti vardır... Ama dinar ve dirhemini (paranın-pulun) kölesi, rahmetten uzak olsun ve onu görmesin!..)

10- دم على الطهارة يوسع عليك الرزق

(Temizlik üzere devam et; rızkın genişletilir.)

(vr. 49a) Faqr u fâqa ger saña geldi başır olgil semî‘

Var tahâretsiz cihânda gezme dut rızkuñ vesî‘

(Eğer sana yoksulluk gelirse, basiretli ol ve dinle: Dünyada temiz gez ki, rızkın genişlesin...)

11- لا يلدغ المؤمن من جحر واحد مرتين

(Mümin bir yılan deliğinden iki kere sokulmaz.)

Bir delükden iki katla mü'mini urmaz ılan

Umma andan kim cefâ gördüñ vefâ ey mihr-bân

(Yılan, mümini bir delikten iki kere ısırılmaz. Ey sevgili, şefkatli (dost), eziyet gördüğün kimseden vefa umma!..)

12- العدة دين

(Söz verme, borçtur.)

(vr. 49b) Va‘de olur zimme-i in‘âma qarż ey ehl-i dîn

Farż olur kim ehl-i cüd anı edâ kılsa yaqîn

(Ey dindar insan, söz vermek, iyilik etmenin boynuna borç, yani dinen yerine getirilmesi gereken bir vazife olur. Şüphesiz ki cömert kişilerin bu borcu ödemesi lâzımdır.)

13- المجالس بالامانة

(Meclislerde konuşulanlar, emanettir.)

Sırr-ı her-meclis kişiye çün emânetdür yaqîn

Her kim ifşâ eyler anı bil hıyânetdür yaqîn

(Şüphesiz ki, her meclisin sırrı, insana emanettir. Her kim o sırrı açıklarsa, onun emanete ihanet ettiğini bil!)

14- المستشار المؤمن

(Kendisine danışılan, kendisine güvenilendir.)

(vr. 50a) Meşveretde her emînüñ kim emândur ehl-i dîn

Ger şalâhun gizlese hâ'in durur ol yok emîn

(Dindar insan, danışma sırasında her güvenilir için emindir. Kendisine danışan kimsenin iyiliğini gizlese, o güvenilir değil, haindir.)

15- السماع رباح

(Cömertlik kazançtır.)

Her ne mâyen kim ola sūdın dilersen kıl kerem
Kim olur sūdun şenâlar Hâk vür çok çok ni'am

(Var olan her malının kâr etmesini istersen, iyilik ve cömertlik et. Böylece kazancın övgüler olur; Cenab-ı Hak sana çok nimetler verir.)

16- الدين شين الدين

(Borç, dinin yüz karasıdır.)

(vr. 50b) Şekl-i dînüñ kazma sen dırnağ-ı deyn ilen faķih
Kim çeker dâ' dünyenüñ mâli için küll-i sefih

(Ey bilgin, sen dininin şeklini borç tırnağıyla kazma. Her akılsız kimse, dünya malı için dert çeker.)

17- القناعة مال لا ينفد

(Kanaat, tükenmez bir maldır.)

Yetmez ehl-i hırşa hân-ı cüd ü ihsândan nevâl
Kıl kanâ'at kim bulursan hoş tükenmez gene ü mâl

(Aç gözlü ve tamahkâr olanlara cömertlik ve iyilik sofrasından yiyecek erişmez. Kanaat et ki, kanaatkâr olduğunda hoş, tükenmez bir hazine ve mal elde edersin.)

18- الصبحة تمنع الرزق

(Sabah uykusu rızka engel olur.)

(vr. 51a) Ey dilen rızkı gece gündüz şabâhuñ nevmiñi
Tarh kıl kim mâni'-i rızkuñ durur koy revmiñi

(Ey gece-gündüz rızık isteyen, sabah uykusunu bırak! Çünkü o senin rızkına engeldir. O isteğini bırak!)

19- آفة السماع المن

(Cömertliğin belâsı, başa kakmadır.)

Âfet-i cüd u sehâ minnet dürür kıl bir kerem
Çek elüñ başından anuñ farkına ur sen kadem

(Cömertlik ve el açıklığının afeti (yok edicisi), yapılan iyiliği başa kakmaktır. Bir iyilik et, elini onun başından çek, başının tepesine ayak koy. (Eğer yaptığın iyiliği başa kakmazsan, cömertlik ettiğin şahıs seni baş tacı eder.))

السعيد من وعظ بغيره -20

(Bahtiyar, başkasından ibret alan kimsedir.)

(vr. 51b) Her sa'âdetlü bilün bulmaz şekâvet seyrden

Sa'b ü şiddet görmemişken pend dutar gayrdan

(Bilin ki, her bahtiyar kişi, gezme ve seyretmeden dolayı bedbaht olmaz. Zorluk ve güçlük görmemişken başkasından öğüt alır.)

كفى بالمرء اثما ان يحدث بكل ما سمع -21

(Her işittiğini söylemek, insana günah olarak yeter.)

Bu hâfâ yêter ere kim hâyır u şerden bi't-temâm

Her ne kim işitdi anı söyleye beyne'l-enâm

(İnsana halk arasında iyi veya kötü ne işittiyse, onu tamamıyla söylemesi, günah olarak yeter...)

كفى بالموت واعظا -22

(Öğüt verici olarak ölüm yeter...)

(vr. 52a) Vâ'iz u minber ne hâcet pend için direm revân

Çonşınuñ mevti yêter va'z u naşihat her zamân

(Sana söylüyorum, öğüt almak için vaiz ve minbere ne gerek var? Vaaz ve naşihat olarak her zaman komşunun ölümü yeter...)

خير الناس انفعهم للناس -23

(İnsanların hayırlısı, insanlar için en faydalı olanıdır.)

Her kim artuğ yêtürür nef`ini halka her zamân

Yaşsırağ âdem dürür dut koy yamanı câvidân

(Her kim her zaman insanlara fazla fayda verirse, o daha iyi kişidir. Onu say, kabul et; devamlı olarak kötüyü bırak...)

ان الله يحب السهل الطلق -24

(Allah, hatırınas ve güler yüzlü kimseyi sever.)

(vr. 52b) Tâ seve Tañrı seni halkı ilen bir köklü (?) ol

Şād yüzlü kaşı açuğ sehl-hû hoş dillü bol

(Allah'ın seni sevmesi için yarattığı insanlara yakın ol; güler yüzlü, çatılmamış kaşlı, kolay (yumuşak) huylu, tatlı dilli ol...)

25- تهادوا تحابوا

(Hediyeleşin ki birbirinizi seversiniz.)

Dostluk ilik 'adâvet var қабуқ beyne'l-enām

Anı dutuñ tuñfe ilen bunı şaluñ bi't-temām

(İnsanlar arasında dostluk içtir, düşmanlık kabuk... Onu hediyeyle tutun, bunu bütünüyle bırakın...)

26- اطلبوا الخير عند حسان الوجه

(Hayrı, güler yüzlüler katında dileyin!)

(vr. 53a) Yağışlı yüzü bābına menzil dutuñ ger ihtiyāc

Var kim ola қable hācet görmegi nūr-ı sirāc

(Bir ihtiyaç olduğunda (gidin), güzel yüzü olanın kapısına konun ki, gerekli şeyi elde etmeden önce kandilin ışığını göresiniz...)

27- زرني غيا تردد حبا

(Beni seyrek ziyaret et ki, daha çok sevilesin.)

Dost görmek gāh gāhī dostluқ artuқ olur

Şevқ gider dem-be-dem görmek melālet gösterür

(Dostu ara-sıra görmekle dostluk artar. Sık sık veya devamlı görmekle istek gider; dostun sana sıkıntı gösterir...)

28- طوبى لمن شغله عيبه عن عيوب الناس

(Kendi kusuru, başka insanların kusurlarıyla uğraşmaktan kendisini alıkoyana ne mutlu!)

(vr. 53b) Hoş kişi kim göre 'aybın özgenüñ 'aybın қоя

Öz yaқının saқlaya hoş özgenüñ raybin қоя

(Başkasının kusurunu bırakıp kendi kusurunu gören kişiye ne mutlu! Kendi sağlam bilgisini koruyup başkasının şüphesini bırakana ne mutlu!..)

29- الغنى اليأس مما فى ايدى الناس

(Zenginlik, insanların ellerindekinden ümit kesmektir.)

Ger diler göñlüñ ğınālük kes ümīd ol nesteden

Kim alupdur özge el anı bi-ñük-m-i zi'l-minen

(Eğer gönlün zenginlik isterse, başka elin, nimetler sahibi Allah'ın hükmüyle aldığı şeyden ümidini kes!)

من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه -30

(Kendisini ilgilendirmeyeni terk etmesi, insanın Müslümanlığının güzelliğindedir.)

(vr. 54a) Geç sen andan kim ziyāndur resm ile āyīn için

Var cihānda ‘ilmūj ile bir ‘amel kı̄l dīn için

(İslāmî) ibadet ve âdet için zararlı olan şeyden vazgeç! Git, dünyada din için ilminle bir amel et.)

ليس الشديد بالصرعة انما الشديد الذى يملك نفسه عند الغضب -31

(Koç yiğit, güreşte yenen değildir. Koç yiğit, öfke zamanında kendisine sahip olandır.)

Pehlevān yokdur salan kırşakı ilen bir⁸ kişi

Belki nefsin saklayandır hışmda bil bu işi

(Pehlivan, güreşte kuşağıyla rakibini yenen kişi değil, öfke sırasında kendini koruyandır. Bu işi böyle bil!)

ليس الغنى عن كثرة العرض انما الغنى غنى النفس -32

(Zenginlik mal çokluğundan değildir; zenginlik gönül zenginliğidir.)

(vr. 54b) Çok olan māli ġanī olmaz bilūj hoş bu feni

Her kim oldu şāhid-i Hāq fi'l-yakīn oldur ġanī

(Malı çok olan zengin değil; bu marifeti iyi bilin. Kim sağlam bilgi içinde Hakk'ın şahidi olduysa, işte odur zengin...)

الحزم 'سوء الظن' -33

(İşi sıkı tutma (İyi tedbirlilik) güvenmemedir.)

Er hāṭāsı halka oldur kim yaman zannı ola

Koymaya elden şavābı kim meger emni bula

⁸ Bu mısradaki “bir” kelimesi, Arap harfli asıl metinde yanlışlıkla tekrar yazılmıştır.

⁹ Bu kelime, asıl metinde “el-Cezmü” şeklinde yazılmıştır. Biz, Şihābü'l-ahbār gibi hadis kitaplarına bakarak bunu “el-Hazmü” şeklinde düzelttik. Hadis, “Tedbirlilik, kötü ihtimalleri düşünenin sonucudur” (Yardım 1999: 36) veya “İşi sıkı tutma (İyi tedbirlilik), güvenmemedir” (Kürkçüoğlu 1951: 27) manasına gelir.

(Kişinin insanlar hakkında kötü zanda bulunması, yanlıştır. Güveni bulması için doğruyu elden bırakmaması gerekir.)

34- العلم لا يحل منعه

(Bilginin esirgenmesi helâl olmaz.)

(vr. 55a) ‘Âlim oldur ‘ilm-i dînde kim ‘amel kıılır aña

Müsta‘iddi men‘ étmez ‘ilmden direm saña

(Sana söylüyorum: Din ilminde âlim olan, bilgisine uygun amel eden ve kabilîyetli olanı ilimden engellemeyen kişidir.)

35- الكلمة الطيبة صدقة

(Tatlı söz sadakadır.)

Yağşısı söyle sâ‘il ile ger ‘a‘ân yokdur aña

Kim aña yağşısı sözün vardur seħâ direm saña

(Eğer dilenciye yapacağın iyilik yoksa, iyi söz söyle! Şundan dolayı ki, senin ona güzel sözün, cömertlik gibidir. Sana söylüyorum...)

36- كثرة الضحك يميت القلب

(Çok gülmek kalbi öldürür.)

(vr. 55b) Az gül kim çok gülmek öldürür ħalbi temâm¹⁰

Ĥurrem ol kim öldüre gülmegni ola ħayy müdâm

(Az gül! Çünkü çok gülmek kalbi tamamen öldürür. Sevinçli, gülüşünü öldüren ve devamlı canlı olandır...)

37- الحنة تحت اقدام الامهات

(Cennet annelerin ayakları altındadır.)

Baş çekme ħoy boyun kim cennet-i a‘lâ ‘ıyân¹¹

Analaruñ taħt-ı aħdâmındadır bil uş beyân

((Annene) kafa tutma, boyun eğ! Çünkü yüce cennet, annelerin ayakları altındadır. Bil, işte ifade...)

38- البلاء موكل بالمنطق

(Belâ, söze vekil kılınmıştır.)

¹⁰ Şair, Türkçe “az” ve “çok” kelimelerini bir buçuk hece değerinde saymıştır.

¹¹ Şair, bu mısradaki Türkçe “baş” kelimesini bir buçuk hece değerinde saymıştır.

(vr. 56a) Mübtelâ olan yaman söylemege andan belâ
Añsız olmaz dil ucından mübtelâdur mübtelâ

(Kötü söz söylemeğe müptelâ olan, belâya yakalanmıştır. Onsuz olmaz;
müptelâ, dili yüzünden belâya tutulmuştur.)

النظر سهم مسموم من سهام ابليس -39

(Bakış, şeytanın oklarından zehirli bir oktur.)

Ĥâl ü ĥaṭ her kim görer nâ-maḥremüñ telbîsden
Zehr oқıdur her naṣar gör kim yêter iblîsden

(Her kim namahremi benini veya tüyünü hileyle görürse, onun her bakışı
şeytandan ulaşan zehirli birer oktur.)

لا يشبع المؤمن دون جاره -40

(Mümin komşusu açken kendi karnını doyurmaz.)

(vr. 56b) Her kim ol mü'min dürür var mışır-ı dîninde yaḳîn
Tok yatmaz ger ola ac ḳonşısı ey Müslimîn¹²

(Ey Müslümanlar, kim müminse ve dininin şehrinde şüphesiz bilgi varsa,
komşusu aç olduğu hâlde o tok yatmaz.)

Ĥamdü li'llâh kim ḥadiş-i Muştafa ḥayra temâm
Oldı olsun ruḥına vü âline yüz biñ selâm

(Allah'a hamd olsun, Hz. Peygamber'in hadislerinin tercümesi, hayırla sona
erdi. Onun ve ailesinin ruhuna yüz bin selâm olsun!)

¹² Türkçe "tok" kelimesi, kullanılan aruz kalıbı gereği, bir buçuk hece değerinde sayılmıştır.

Kaynaklar

- Akpınar, Yavuz (1994). *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Aşurbeyli, Sara (2010). “Şirvanşahlar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.39, s.211-213.
- Aydın, Mustafa (2010). “Şirvan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.39, s.204-206.
- Ceyhan, Âdem (2006). *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap.
- (2015). “Şirvanlı Hatiboğlu Habibullâh'ın Hz. Ali'den Yüz Söz Tercümesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3, s.323-354.
- Kandemir, M. Yaşar (2002). “Kırk Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.25, s.467-470.
- Karahan, Abdülkadir (1991). *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- (2002). “Kırk Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.25, s.470-473.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edib (1951). *Kırk Hadis Tercemesi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Levend, Ağâh Sırrı (1972). “Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Bellekten*, s.35-80.
- Topaloğlu, Bekir (1995). “Esmâ-i Hüsnâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C.11, s.404-418.
- Yardım, Ali (1999). *Şihâb'ül-abbâr Tercümesi*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Yavuz, Orhan (2002). *Kansu Gavri'nin Türkçe Divânı*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Yazar, Sadık (2011). “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Gelenegi”, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yılmaz, Ali (1998). “Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, s.1-34.

ABSTRACT

Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh's *Translation of Forty Hadith*

One of the popular religious genres in the Turkish literary history is translation of forty hadith. One of the 16th century poets who has written a verse work of this kind is Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh. There is not much information about his life in any of biographic or bibliographic sources. His translation –with other two works– was completed in H.918 (A.D.1512) in Egypt, and it was presented to Mamluk Sultan Qansuh al-Ghawri. His intention was to attain Sultan's attention and compliments. This translation is the second work of Habîbullâh entitled *Sultan Hitâbı Hac Kitâbı. Erbain Söz* was translated into Turkish by the poet in order to gain the reward that was mentioned in forty hadith. These hadiths translated by him exist in Abdurrahmân-i Câmî's (1414-1492) work entitled *Hadîs-i Erbain* written in Persian. As a result of this comparison, it has been understood that the poet benefited a great deal from the Câmî's work. In this article, firstly Şirvanlı Habîbullâh's translation of *Erbain Söz* was introduced with other works, and then the original text and it's modern Turkish translation is presented.

Keywords: Islamic Turkish literature, Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh, *Translation of Forty Hadith*, Abdurrahmân-i Câmî, Qansuh al-Ghawri